

Zora Tavčar Pedagoginja, pesnica in pisateljica je bila rojena v Loki pri Zidanem mostu, a je velik del življenja preživela na Opčinah ARHIV

Prefinjena avtorica, ki je izhajala iz globoke zvestobe sami sebi

Ob slovesu Zore Tavčar Njena naracija se nekoliko oddaljuje od uveljavljenega literarnega modela tržaških ustvarjalcev. S prenovljeno žensko motiviko in sproščenim odnosom do jezika je s svojimi kratkimi zgodbami in pesmimi vnesla opazen premik v tržaško književnost

Vilma Purič

TRST Zoro Tavčar (1928–2025) uvrščamo v najstarejši rod tržaških besednih ustvarjalcev druge polovice 20. stoletja, ki so se intelektualno in literarno oblikovali v medvojnem času, v povojnem obdobju pa so obnovili kulturni sistem slovenske manjšine v Italiji in ključno pripomogli k »rojstvu razvite, na domačih tleh nastale književnosti«, kot je zapisala literarna zgodovinarica Marija Pirjevec. Njihovo pisanje kaže visoko mero družbene angažiranosti in prostorske zaznamovanosti, usmerjeno je v rekonstruiranje zgodovinskega spomina, prepredeno z globokim razmišljanjem o narodni identiteti in nenehnim iskanjem jezikovne izvirnosti ter stilne izbranosti.

Po prihodu v Trst je Zora Tavčar bistveno pripomogla h kulturnemu vzponu slovenstva. S svojim nesebičnim delovanjem je krepila kulturno podlago manjšinske skupnosti, skrbela za splošen napredek slovenskega jezika in spodbujala v mladih literarne ambicije. Bila je članica upravnega odbora Slovenskega stalnega gledališča (SSG),

Danes spomin na radoživo in nemimo avtorico

Zora Tavčar se je rodila leta 1928 v Loki pri Zidanem Mostu, šolska pot pa jo je vodila od Maribora preko Dunaja do Ljubljane, kjer je zaključila študij primerjalne književnosti in slovenistike. Poročila se je s pisateljem Alojzom Rebulo in se preselila na Opčine. Na tržaških nižjih in višjih srednjih šolah je poučevala slovenski jezik in književnost ter bila vsestransko angažirana v manjšinski kulturi. Ta bežno zarisana biografija nakazuje temeljno črto njene osebnosti: imela je namreč radoživ, odprt in nemiren temperament, ki jo je silil v intenzivno in neizčrpno aktivnost. To značajsko lastnost je v intervjuju z Jožetom Horvatom imenovala »posebni bioritem, ki mi je dopuščal nočno delo«. Od Zore Tavčar se bodo danes ob 18. uri poslovili na žalni seji v Peterlinovi dvorani (UL Donizetti 3) v Trstu.

objavljala je v različnih zamejskih revijah: Mladika, Zaliv, Zvon, Škrat, Pastirček, Galeb. Za radio Trst A je pripravljala kulturne oddaje in prevajala predvsem iz italijanske književnosti. Že v mladosti je zaoral v ledino literature in prispevala raznolik opus: izdala je več zbirk kratke proze, dve knjigi intervjujev s pomembnimi kulturniki, knjigo pesmi za otroke, zbirko pesmi za odrasle in drugo.

Kot plodna avtorica dramskih del za mladino je ustvarila kar 28 izvirnih slušnih iger za Radio Trst A in Radio Ljubljana, dve dramski besedili je uprizorilo SSG v Trstu, za radio je dramatisirala tudi veliko besedil iz slovenske in svetovne književnosti.

Emancipacijski duh mladenke

Njena naracija se nekoliko oddaljuje od uveljavljenega literarnega modela tržaških besednih ustvarjalcev (Boris Pahor, Alojz Rebula), saj je izhajala iz močne zvestobe sami sebi in svoji globinski biti, kar je opazno že v knjižnem prvcu *Veter v laseh* (1982). Ko sem ga v najstniških letih prvič prebrala, sta me prevzeli predvsem doživljajska rado-

živost in razpoloženska pestrost glavne junakinje, ki iz deklice dozoreva v izobraženo mladenko.

Avtobiografsko zasnovana zbirka zgodb, zapisana v kronološkem zaporedju, je sestavljena iz individualne empirije in osredotočena na zunanje dogajanje, prehaja od tenkočutne krajevne opisnosti do natančnega razbiranja miselne, psihične in medsebojne razsežnosti glavnih junakov, med katerimi izstopajo predvsem ženski liki. Gre za tako zunanost, ki se ogiba kakršnikoli skupinski pripovedi in se oddaljuje od zgodovinskih tirnic. Prevladuje, kot je zapisal Jože Pogačnik, sentimentalno privatništvo, vendar v opisanju druženja deklet, ki se izobražujejo na dunajski gimnaziji, in v pronicljivem skiciranju profesorskih figur je še nekaj več, prisoten je emancipacijski duh doraščajočih mladenk, ki so se v medvojnem obdobju uspele vključiti v izobraževalni sistem, pogumno dokazovale svojo intelektualno izurjenost in se zavemale za enakopravno vključenost v javni prostor.

Izstopa tako trud posameznic, ki so presegale konvenci-

onalno vlogo ženske v družbi in si z uveljavljanjem svoje individualnosti priborile družbeni ugled, predvsem pa so v svoji intimi začutile možnost izbire. Tako na primer zaživi pred bralcem dekleško družčino v sobah dunajske gimnazije, ki priredi popoldansko čajanko, med katero krožijo krepki čaji in iskrivi koktajli s poljskim in ruskim žganjem, dekleta pa se predajajo recitiranju pesmi v različnih jezikih, ljubezenskim pomenkom in političnim debatam ter razglabljajo o smiselnosti vojne. V njih prevladuje razpetost med sprejemanjem vojnega stanja in odločno zavrnitvijo katerekoli oblike nasilja.

Razmišljanje o ženski identiteti se v zbirki *Kroži, kroži galeb* (2008) spoji z intenzivnejšim zagovorom enakopravnega položaja v družbi, ob tem je opazen poskus utrjevanja tiste ženskosti, ki gradi zaupnejši odnos do same sebe. V zgodbah prevladuje model izobraženke, ki ne pozna ekonomske odvisnosti, saj s svojim delom oskrbuje lastno eksistenco, vključena je v stvarnost, pozna smisel eksistence, zagovarja gotova stališča, se sproščeno izraža, pogumno izbira in samostojno gradi svojo življenjsko pot. Trden finančni položaj omogoča optimistično soočanje z življenjem, ki ni izraz naivnosti ali iluzornosti, temveč kaže na uveljavitev lastne želje in na potrditev notranjih nagnjenj. To ne pomeni, da ženske niso imune za tragične odtene bivanja, bolečina, strah, negotovost so znana čustva, vendar ne presegajo meje vzdržljivosti in ne izčrpavajo notranje zaloge vitalnosti, temveč dosegajo avtonomnejšo stopnjo zavesti.

Temu profilu ustrezajo sestre Jenčič, njihovi zunanosti avtorica prisloja moške poteze, ko stopajo postavno in s ponosno vzravnano glavo, v zakonu si izborijo marsikaj, gredo same na potovanje, po svoje urejajo hišne zadeve in se s pogumom spoprijemajo z življenjskimi nadlogami. Tako Štefi po izginotju moža postane cenjena modna šivilja. Podobno mlada Bonačevka, ki se poroči na kmetijo s starejšim možkim, v kratkem doseže, da se stvari odvijajo kot si sama želi: prevzame vodstvo kmetije, načrtuje kupčevanje z lesom, vodi prenovo hiše in smiselno deli opravila. Na več mestih pride do protislovnega doživljanja ženske, tako se v moškem izrekanju Ančka predstavi kot plašna, pobožna, zvesta, tiha in krotka ženska. Pripovedovalka pa jo doživlja povsem drugače, poudari njen smisel za »razdelitev in ureditev doma«, ki ga nadgradi s tehtnim znanjem, kar dokazuje njen komentar o tem, »kakšne prednosti imajo takšna tla in taka ureditev prostora«.

Imeniten jezik in slog

Literarna stroka je kot razpoznaven pečat pisanja Zore Tavčar poudarila izjemno skrb za jezik, ki je sočen in izbran, obogaten s številnimi primerami, kot je zapisal Martin Jevnikar. France Pibernik pa avtorici prisloja »imeniten pripovedni slog, z iskrivim, izrazno bogatim in oblikovno izbrušenim jezikom«.

Jasno je, da je jezik njene pripovedi kultiviran in sledi dodelanemu slogovnemu postopku, ki združuje lirsko opisanost, epski zanos in poročevalsko humornost. Avtorica se zgleduje po klasičnih estetskih vzorcih, pri čemer dokazuje visoko jezikovno zmogljivost, ki obvlada vse plasti družbe in odseva izjemno izrazno moč. Slednja usklajuje zunanji red z notranjo harmonijo, v kateri se čustvena vrvenja, razpršenost misli in čutnost povezujejo v smiselni načrt bivanja. Kar pomeni, da jezik ne pozna izstopov, padcev v temnobo, zavrtosti, stiske in ogroženosti, ni notranje poškodovan z zamolki, temveč se izraža sproščeno in z visoko mero samozavesti.

Nenadzorovana sila poezije

Besedno ustvarjanje Zore Tavčar še dodatno osvetljuje pesniška zbirka *Žarenje* (2008), ki predstavlja izbor iz petdesetletnega verzne snovanja. Njena poezija izvira iz intimne, iz najgloblje jedra sebstva, nastane v »skrivnostnem in zgoščenem hipu«, ko se izkoplje »izpod kupa rogovil, pepela in vsega drugega« in se dotakne »svežega vira čistega navdiha«. Navdih pesniško preseneti s svojo neobvladljivostjo in jo »prepadeno strese«, kot je izjavila avtorica v pogovoru z Jožetom Horvatom. Lirika presega torej logično umovanje in intelektualno ubesedovanje ter se odpira nenadzorovanim silam podzavesti, deluje kot neobvladljiv val s katarzično močjo. Pesnica jo upodobi s pripodobo »iskrih konjev v nočnih stajah«, ki strajašijo, ko »kdaj pa kdaj kateri plane / vihajoče grive / in kadečih se nozdrvi / v prerijo –«.

Estetsko dovršenost dosega Tavčarjeva v vtisih iz narave, ki je geografsko določena, tesno speta s pokrajino Zasavja in Krasi ter odprta opisom drugačnih okolij, v potpisni okvir vnese andaluzijsko regijo, Dubrovnik, Buenos Aires. Krajinarski opisi razkrivajo eksistencialno razpoloženje in osebno čutenje lirskega subjekta. V pesmi *Zima pod Volnikom* je narava zrčalo notranje ubranosti, ljubezenske gotovosti in trajnosti, soudeležena je v ljubezenskem razmerju. Notranje občutje zadoščenja prinašajo podobe »razkošnega iskrenja« in »zelenega šumenja« zasavske pomladi, telesni stik med zaljubljenca spremlja v »toplih curkih / neugnani dež«. Nosilci negativnih doživetij pa so kraška burja, ostro brinje in leskovo šibje, ki za hip potemnijo rumen, oranžen, citronast in rjav pastel novembrske gmajne. Intimna vraščena narava pride še najbolj do izraza v motivu ženskega telesa. S subtilno metaforiko in estetsko eleganco pesnica opiše prehod iz otroškosti v ženskost, ko erotično doživetje postane »mekka ženska meditacija«, ki vodi v »ulov Resnice«. Zavedanje ženske esence okrepi notranji vitalni izvir in vodi v spoznanje: »kako polno je biti ženska / kako opojno«.

S prenovljeno žensko motiviko in predvsem s sproščenim odnosom do jezika je Zora Tavčar vnesla opazen premik v tržaško književnost.